

Вдовенко С.М.,

старший лаборант кафедри філософії та
юридичної логіки НАВС

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Як відомо, сучасний виховний процес вимагає перетворення особистості на суб'єкт соціалізації. Підставою для виокремлення цієї проблеми в окремий напрям діяльності держави стало загострення соціальних протиріч, зміни усєї соціальної структури суспільства, інтенсивні процеси розшарування населення за майновою ознакою, виникнення міжгрупових та міжособистісних конфліктів, зростання кількості тяжких злочинів. Як відомо, поняття “соціалізація” активно використовується як наукова категорія представниками багатьох гуманітарних наук. Це поняття з'явилося наприкінці ХІХ ст. в американській та французькій соціології.

Так, наприклад, Ф. Г. Гіддінгс уважав, що соціалізація як процес “розвитку соціальної природи чи характеру” Результатом цього процесу має бути багатоваріантна поведінка, що забезпечує взаєморозуміння та комунікацію людей і відповідає суспільній свідомості [1, с. 9].

Іншим поглядом на розуміння соціалізації є визначення цього процесу як прийняття індивідом групових норм, “прийняття особистістю переконань, цінностей і норм, характерних для груп...” [2, с.27].

Представники французької науки під соціалізацією розуміли сукупність взаєморозумінь, взаємовідносин із суспільством, у яких індивід виступає в процесі формування як особистість [3, с. 123].

У вітчизняній науці соціалізація трактувалась як входження в соціальне середовище шляхом пристосування до нього [4, с. 124]. Головною метою соціалізації, на думку І. С. Кона, є засвоєння індивідом соціального досвіду, певної системи соціальних ролей і культури. Пізніше І. С. Кон і В. Б. Ольшанський стали розглядати соціалізацію як “процес, під час якого людська істота з певними особистісними задатками набуває якостей, потрібних їй для життєвої діяльності” [5, с. 22, 101; 6].

Отже, категорія “соціалізація” у соціально-психологічному контексті охоплює процес і результати взаємодії індивіда із сукупністю соціальних впливів. Н. В. Андрєєнкова із цих позицій у структуру соціалізації включає соціальне пізнання, оволодіння певними навичками практичної діяльності, інтернаціоналізацію певних форм, позицій і ролей, вироблення ціннісних орієнтацій і установок, а також залучення людини до активної творчої діяльності [7, с. 44].

У науковій юридичній літературі зміст категорії “соціалізація” розглядається звужено як “формування нової системи норм, поглядів особистості” [8, с. 33.]. Таке розуміння категорії “соціалізація” розкриває її зміст із точки зору досягнутого результату в межах діючого правового поля, існуючого менталітету, суспільної правосвідомості, правової та політичної культури суспільства. У такому випадку ігнорується структура самого процесу та механізми його реалізації. Це є цілком закономірно, оскільки зазначенні питання не є об’єктом філософсько-правового та юридичного дослідження. Звідси і розбіжності філософсько-правових, юридичних та соціально-психологічних досліджень у розумінні процесу виправлення і ресоціалізації засуджених.

У напрямі подолання цих розбіжностей були спрямовані дослідження Р. В. Ващенко, Г. О. Радова, В. В. Сулицького, О. П. Северова, В. М. Синьова та ін. Р. В. Ващенко і В. В. Сулицький під ресоціалізацією пропонують розуміти процес виправлення засудженого, формування у нього правослухняної поведінки, стимулювання на таку життєву позицію, що відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження та розвитку соціально корисних якостей і відносин, подальшої адаптації до самостійного життя на волі [9, с. 30]. Таким чином, можна помітити, що поняття виправлення засудженого, на думку зазначених учених, почало формулюватися диференційовано у контексті системи “мінімуму і оптимуму” в очікування на зміни в особі засудженого і його поведінці. На цьому фоні сформувався такий погляд на процес виправлення, який обов’язково включає механізм закріплення та сприяння утвердженню позитивних змін в особистості засудженого, які визначаються термінами “ресоціалізація” і (або) “соціальна адаптація”.

В. М. Синьов та О. П. Северовим дійшли до висновку, що наукова розробка цієї проблеми та визначення оптимальних шляхів її вирішення у практиці установ виконання покарань потребує перш за

все теоретичного осмислення низки питань, серед яких виділяються такі: параметри оцінки готовності засуджених до сприйняття виховних впливів, класифікація засуджених за рівнями її сформованості, визначення факторів, які впливають на готовність до сприйняття виховного впливу, та умови формування зазначеної готовності [19, с. 68.]. При цьому в системі індивідуальної готовності до сприйняття засобів виховного впливу на перше місце автори зазначеної ідеї ставлять особистісну установку засуджених на каяття.

Зазначені ідеї вплинули на правотворчу діяльність законодавця при розробці та прийнятті Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України.. При цьому під виправленням засудженого розуміється “процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки” (ч. 1 ст. 6 КВК України); під ресоціалізацією – “свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві” (ч. 2 ст. 6 КВК України). Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив (ч. 2 ст. 6 КВК України). Виходячи з цього, у чинному КВК України (ч. 1 ст. 123) вперше на рівні закону закріплено поняття соціально-виховної роботи з засудженими як цілеспрямованої діяльності персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. Соціально-виховна робота у законі розглядається як засіб духовного впливу на засудженого, спроба поліпшити його особистість за час відбування покарання шляхом цілеспрямованого виправного впливу, поновлення або прищеплювання засудженим навичок правильної орієнтації в системі духовно-моральних цінностей, психологічної та іншої підготовки до ведення морального, соціально корисного способу життя після звільнення з місць позбавлення волі.

Результатом такої ресоціалізації має бути соціальна адаптація після звільнення; формування у засуджених свідомого ставлення до цілей свого виправлення, їх становлення на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно корисної діяльності.

Враховуючи вищевикладене, робимо висновок, що чинне законодавство визначає правову основу для організації процесу виправлення і ресоціалізації засуджених. Проте цього явно недостатньо як з точки зору очікуваного результату, так і з позиції засобів його досягнення. Для цього потрібні додаткові дослідження у сфері соціальної та пенітенціарної педагогіки та психології, які були б спрямовані на виявлення закономірностей, принципів, що визначають зміст соціально-виховної роботи, навчання та психолого-педагогічної діяльності співробітників УВП, інших посадових осіб, спрямованих на виправлення і ресоціалізацію засуджених.

Список використаних джерел

1. Шестопал Е. Б. Личность и политика. Критический очерк современных западных концепций политической социализации / Шестопал Е. Б. – М. : Мысль, 1988. – 203 с.
2. Krech D., Crutehfield R. S., Ballachey E. L. Individual in society / Krech D., Crutehfield R. S., Ballachey E. L. – New York, 1962. – 338 p.
3. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / Тейяр де Шарден П. – М. : Прогресс, 1965. – 296 с.
4. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории. – СПб.: ИГУП, 1999. – 592 с
- 5.. Кон И. С. Социология личности / Кон И. С. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
6. Кон И. С., Ольшанский В. Б. Социализация / Кон И. С., Ольшанский В. Б. // Философский словарь. – М., 1970. – Т. 5. – С. 66 – 67.
7. Андреевкова Н. В. Проблемы социализации личности / Андреевкова Н. В. // Социальные исследования. – 1970. – Вып. 3. – С. 38 – 53.
8. Рыбак, М. С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы : проблемы теории и практики : дис. ... доктора. юрид. наук. : 12.00.08 / М. С. Рыбак – Саратов, 2001. – 38 с.
9. Ващенко Р. В., Сулицький В. В. Організаційно-правові питання ресоціалізації засуджених / Р. В. Ващенко, В. В. Сулицький // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. / [Редкол.: В. М. Сильов (голов, ред.) та ін.] – К. : КІВС, “МП Леся”, 2003. – № 8. – С.28-37

10. Синьов В. М., Северов О. П. Особливості сформованості у засуджених психологічної готовності до сприйняття виховного впливу / В. М. Синьов, О. П. Северов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : КІВС, 1999. – №4. – С. 62-69.

Воят Л.І.,

старший науковий співробітник
НЛ з проблем кадрового
забезпечення діяльності ОВС
ННІПФПГБВВ НАВС

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ДО ДІЙ В УМОВАХ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Грунтуючись на наявних у науковій літературі підходах [1; 2; 3; 4], надамо визначення психологічної підготовки працівників міліції до дій у ситуаціях необхідної оборони як цілеспрямованого та спеціалізованого стосовно умов професійної діяльності виду психологічної підготовки, що являє собою організований і систематичний процес, спрямований на формування й розвиток у працівників системи знань, умінь, навичок і професійно значущих психологічних якостей, які забезпечують ефективне розв'язання професійних завдань у ситуаціях необхідної оборони, а також успішне подолання психологічних труднощів, що при цьому виникають.

Результатом такої підготовки повинна стати психологічна підготовленість працівників міліції, до структури якої входить:

1) загальна психологічна підготовка – формування базових соціально-етичних якостей, професійних цілей і цінностей культури, що передбачає вміння виконувати професійні завдання з урахуванням їх психологічних аспектів, повагу до людини, орієнтацію на розуміння її психології, прагнення до наукового вивчення психологічних аспектів життєвих ситуацій. Така підготовка забезпечується вивченням психології та насиченням психологічним змістом гуманітарних, загальноюридичних і спеціальних дисциплін, здійсненням цілеспрямованих виховних та соціально-психологічних заходів;

2) спеціальна психологічна підготовка – розвиток і тренування вмінь, навичок та професійно значущих властивостей та якостей,